

”Sometimes men do the cooking”

- En studie om att arbeta för jämställdhet bland småskaliga bönder i Rorya distriktet, Tanzania

”Sometimes men do the cooking”

- A study of working towards equality among small-scale farmers in Rorya district, Tanzania

Amanda Bischof

”Sometimes men do the cooking”

- En studie om att arbeta för jämställdhet bland småskaliga bönder i Rorya distriktet, Tanzania

”Sometimes men do the cooking”

- A study of working towards equality among small-scale farmers in Rorya district, Tanzania

Amanda Bischof

Handledare: Johanna Bergman Lodin, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land,
avdelningen för landsbygdsutveckling

Biträdande handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land,
avdelningen för landsbygdsutveckling

Examinator: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land,
avdelningen för landsbygdsutveckling

Omfattning: 15hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår:2014

Omslagsbild: Bondegrupp bestående av endast kvinnor i Rorya distriktet, Tanzania. Foto: Amanda Bischof

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Rorya distriktet, jämställdhet, genusnormer, genuspraktiker

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

SAMMANFATTNING

Syftet med denna studie är att beskriva hur en icke-statlig organisation i Tanzania arbetar med genusfrågor och hur dessa frågor på olika sätt påverkar organisationens medlemmar. Detta är en samhällsvetenskaplig studie med en kvalitativ ansats. I en fältstudie i Rorya distriktet, Tanzania, har sju fokusgrupper med småskaliga bönder intervjuats. Det empiriska materialet har kopplats till relevant litteratur om genus och jämställdhetsfrågor. Uppsatsen har lett till slutsatser som på flera sätt visar på en positiv trend i organisationens jämställdhetsarbete. Resultaten visar bland annat att organisationens utbildningar leder till omfördelning av arbetssysslor vilket gör det mer jämställt inom hushållet samt ett mer tidseffektiviserat jordbruk. Men trots en relativt positiv utveckling är det mycket arbete kvar för att möjliggöra lika möjligheter för både män och kvinnor i Rorya distriktet, Tanzania.

ABSTRACT

The purpose of this study is to describe how a non-governmental organization in Tanzania is working with gender issues and how these issues in different ways affect the organization's members. This is a social science study with a qualitative approach. In a field study in the Rorya district, Tanzania, seven focus groups with small-scale farmers have been interviewed. The empirical data has been linked to relevant literature on gender and equality issues. The paper resulted in conclusions that in many ways point to a positive trend in the organization's work on gender equality. The paper shows that the organization's education leads to redistribution of labor chores that also make a more equal household and a more streamlined farming. Nevertheless, much work remains to obtain equal opportunities for both men and women in the Rorya district, Tanzania.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	1
Rorya distriktet och MVIWANYA.....	2
Syfte och frågeställningar.....	6
Avgränsning.....	7
Metod.....	7
<i>Analys av materialet.....</i>	<i>7</i>
<i>Materialinsamling.....</i>	<i>8</i>
<i>Att använda sig av fokusgrupp.....</i>	<i>9</i>
<i>Självmedvetenhet.....</i>	<i>11</i>
Begrepp.....	12
<i>Jämställdhet.....</i>	<i>12</i>
<i>Genus och genusrelationer.....</i>	<i>13</i>
<i>Genusnormer och genuspraktiker.....</i>	<i>14</i>
<i>Women's triple roles.....</i>	<i>15</i>
<i>Förhandlingsposition.....</i>	<i>16</i>
Genusnormer och genuspraktiker i Rorya distriktet.....	17
<i>Vad som kännetecknar en god man och en god kvinna.....</i>	<i>17</i>
<i>En vanlig dag för en småskalig bonde.....</i>	<i>21</i>
Kvinnors och mäns inflytande i hemmet.....	25
Småskaliga bönders tankar om framtiden.....	28
Slutord.....	31
Referenslista.....	34
Appendix.....	37

INLEDNING

I nordvästra Tanzania, nära gränsen till Kenya och Uganda, flera mil från där den asfalterade vägen tar slut och övergår i gropiga rödfärgade grusvägar, ligger Rorya distriktet. Levnadsförhållandena i Rorya är relativt enkla, många saknar tillgång till toaletter, rinnande vatten och elektricitet. Majoriteten av invånarna tillagar sin mat över öppen eld. De flesta familjer är bosatta längs grusvägarna i byar bestående av lerhyddor gjorda av halmtak. Majsfäl, kor och löst springande getter står tätt intill boplatserna. Men det jag slogs först av vid min ankomst till Tanzania var inte fattigdom eller bristen på olika resurser, utan den gemenskap och välvilja som fanns bland människorna. Att hjälpa andra utan att kräva något tillbaka och att öppet tala med okända människor gjorde att jag kände mig långt ifrån Sverige.

Tyvärr sträcker sig inte alltid hjälpsamheten ut till alla i hushållen och inom familjerna. Könsuppdelningen är tydlig och i många fall strikt. Hela familjen är med och hjälper till på gårdarna, men vem som gör vad och hur mycket, är förutbestämt och ifrågasätts sällan (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014). I Rorya distriktet liksom på många andra ställen i Tanzania arbetar idag ett flertal statliga och icke statliga organisationer för mer jämställda hushåll. En slutsats jag kan dra efter mitt fältarbete är att jämställdhet är en viktig komponent för att lyckas med en positiv utveckling. Frågor som att alla familjemedlemmar ska ha möjligheten att ha en åsikt om viktiga beslut i hushållet, alla ska kunna utföra vilken syssla de vill samt veta vad intjänade pengar går till är i fokus för MVIWANYA (Ibid). Jag kan konstatera att det är ett svårt arbete som aldrig riktigt tar slut eftersom det ofta handlar om att förändra människors livssyn och inställning till grundläggande frågor. Att synliggöra aspekter de inte reflekterat över och att få människor inse att genus är en social konstruktion och därmed något som går att omskapa.

Inget land i världen är idag helt jämställt, men att ständigt sträva mot ökad jämställdhet genom att förändra inställningar och tankar tror jag är nyckeln till en förbättrad levnadsstandard för många hushåll.

RORYA DISTRIKTET OCH MVIWANYA

Wikipedia, regions of Tanzania, 2014. Bilden är publicerad med upphovsrättshavarens tillstånd, (http://en.wikipedia.org/wiki/File:Regions_of_Tanzania_sw.svg).

Det internationella perspektivet på landsbygdsutvecklingsfrågor har intresserat mig mycket under min utbildningstid. Även genus och jämställdhetsfrågor ligger i mitt intresse. Jag är mycket tacksam över att ha fått möjligheten att åka till en rural del av Tanzania för att besöka en icke statlig organisation och bedriva fältarbete som innefattar mina intresseområden.

I Rorya distriktet bor det totalt 270 000 människor, här talar de flesta luo eller swahili, luo är även den största etniska gruppen i Rorya. Distriktet är ett av sex distrikt som tillhör Mara regionen. I Mara bor det 1 368 602 människor på en yta som sträcker sig över 30 150 kvadratkilometer och täcker in en del av Victoriasjön samt delar av Serengetis nationalpark.

Befolkningen i Mara regionen motsvarar 4 % av Tanzanias totala befolkning (National sample census of agriculture 2007/2008, 2012:29f).

Jordbruket är viktigt för hela Tanzania och landets ekonomi, det är den största källan till matförsörjning och arbetstillfällen. Eftersom Tanzania har ett varierande klimat är det möjligt att odla olika grödor beroende på var i landet bönderna odlar. Exporten till andra länder, av bland annat kryddor, är av stor betydelse (National sample census of agriculture 2007/2008, 2012). Småskaligt jordbruk är huvudsysslan bland invånarna i Rorya, många hushåll odlar exempelvis kassava, hirs, sötpotatis och majs. Det är även vanligt att de småskaliga bönderna har några kor och getter för att få kött och mjölk. De inkomster bönderna får in kommer till största delen från försäljning av grödor och boskap (Sarwatt et al. 2000).

I Rorya distriktet finns flera organisationer som på olika sätt arbetar med att förbättra böndernas levnadsförhållanden. En av dessa är MVIWANYA och det var dem jag besökte under mitt fältarbete. MVIWANYA startade 2006 och blev registrerad som en icke statlig organisation 2008, men dess historia började egentligen innan det (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014). Från början var det den svenska biståndsorganisationen Vi-Skogen som i huvudsak arbetar med agroforestry och med att stödja bondeorganisationer kring Victoriasjön som kom på idén att starta upp MVIWANYA (Vi-Skogen, 2014)¹. Idag har organisationen sitt kontor i Shirati, ett samhälle i Rorya och samarbetet med Vi-Skogen är fortfarande starkt. MVIWANYA är en förkortning på swahili och kan översättas till "nätverk av bondegrupper för småskaliga jordbrukare" (Vi-Skogen, 2013). Totalt är nu 4305 bönder från 82 olika byar runt om i Rorya distriktet knutna till organisationen (MVIWANYA historical background). Detta motsvarar 1,5 % av den totala befolkningen i Rorya. Men visionerna bland de anställda är stora, en av dem säger: *"Our aim is to work with all households in Rorya district"*.

¹ Agroforestry är ett jordbrukssystem där olika slags träd integreras med andra grödor. Detta leder bl.a. till minskad jorderosion, ökad tillgång till ved och frukt från träden samt kväve från träden som gynnar grödorna (Vi-Skogen, 2014).

Organisationen har tre heltidsanställda varav två arbetar som samordnare och en som projektledare. Det finns även en deltidsanställd som arbetar med revision och bokföring. MVIWANYA:S huvudaktiviteter är att lära bondegrupper om jord- och skogsbruk, nya tekniker inom jord- och skogsbruk samt om hållbart jordbruk i syfte att uppnå matsäkerhet (Ibid). Medlemmarna är uppdelade i bondegrupper, oftast kommer personerna i en bondegrupp från samma by. Ett visst antal grupper är sedan uppdelade i olika wards². Varje ward har en person som agerar som en slags ledare över bondegrupperna. Ledaren kallas för *community facilitator*, eller lokal diskussionsledare, ska agera som en förlängd arm och förse bondegrupperna med utbildning och information från MVIWANYA³. Diskussionsledaren rapporterar även till organisationen hur det går för de bondegrupperna hen har ansvar över. ”*We also work with radios, we have had some journalists here, so the farmers can listen to radio when they are at home*” (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014). Utöver diskussionsledarens arbete samt sändningar i radio, åker de tre heltidsanställda ut till byarna för att stämna av hur arbetet går och vad som implementeras eller inte av det organisationen lär ut. De håller även i utbildningar både ute i byarna och på kontoret i Shirati.

Eftersom en stor del av befolkningen i Rorya distriktet lever under relativt fattiga omständigheter med begränsade resurser är förbättrade levnadsförhållanden och utveckling nyckelord som organisationen arbetar med (MVIWANYA historical background). Rorya är det distrikt i Mara som har störst problem med matosäkerhet i hushållen, 25 % av bönderna anser att detta är ett problem (National sample census of agriculture 2007/2008:126).

² Wards, eller shehia som det heter på swahili kan översättas till administrativ enhet, ansvarsområde eller områdesindelning och täcker oftast in ett mindre geografiskt område (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014).

³ En community facilitator, på svenska diskussionsledare, är en person som samordnar olika grupper (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014).

Flera hinder måste övervinnas för att olika former av utveckling ska kunna ske. Exempelvis dålig ekonomi, växt- och djursjukdomar, bristen på olika resurser och klimatförändringar är stora svårigheter (Foeken et al. 2004:61). Det finns vidare djupt rotade traditioner och vanor som försvårar utvecklingen för många småskaliga jordbrukare. Majoriteten av medlemmarna i MVIWANYA är kvinnor (MVIWANYA historical background). Trots att 77 % av medlemmarna är kvinnor är det ofta männen som håller i ekonomin, äger mark och tar de viktiga besluten i hushållet. Arbetsbördan är dessutom i många hushåll ojämnt uppdelad, där kvinnan drar det största lasset. Av hushållen som bedriver småskaligt jordbruk i Rorya styrs 24 % av kvinnor (National sample census of agriculture 2007/2008, 2012:143).

Ett av de ämnen MVIWANYA arbetar med är jämställdhetsfrågor, de är måna om att få det mer jämställt bland medlemmarna och framförallt inom hushållen. Detta för att göra det mer rättvist bland familjemedlemmarna samt för att genom omfördelning av arbetssysslor kunna tidseffektivisera de småskaliga jordbruken (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014). Ett av MVIWANYA:S huvudsyften är att uppnå *”Participation of women on production and decisionmaking at all levels”* (MVIWANYA historical background). De vill alltså att kvinnorna ska ha samma möjligheter som männen genom att stärka kvinnans roll så att hon får större möjlighet till beslutsfattande i hushållet. De vill även att männen ska ha möjlighet att utföra sysslor som innefattar typiskt kvinnligt arbete (jfr Chipeta, 2013:2).

Det är Vi-Skogen som utbildar de anställda på MVIWANYA i jämställdhetsfrågor. Som i sin tur förmedlar de nyförvärvade kunskaper till deras diskussionsledare. För att utbilda bondegrupperna i dessa frågor håller organisationen i föreläsningar om ämnet. Där förklaras bland annat vad som menas med jämställdhet samt att de praktiskt försöker visa exempel på hur ett mer jämställt hushåll kan leda till positiv ekonomisk utveckling. MVIWANYA vill att genusperspektivet ska genomsyra allt organisationen arbetar med och lär ut.

Därför är de noggranna med att aldrig utbilda bara ett kön om t.ex. skogsbruk eller trädgårdsodling. Båda könen får lära sig precis samma saker.

I rapporten *National strategy for gender development* förklaras att Tanzania domineras av en patriarkal struktur. Jämställdheten blir lidande när samhället regeras av män, detta eftersom det i stort styrs av traditioner, seder och bruk som gynnar mannen mer än kvinnan (Ministry of community development gender and children). I FAOs rapport från 2010-2011 skrivs att om samhällena i låginkomst länder var mer jämställda skulle det kunna leda till en ökad skörd/inkomst samt att antalet undernärda människor i världen skulle minska med 12-17% (FAO, 2011). Det finns alltså stora problem med ett icke jämställt samhälle och det är några av dessa områden denna uppsats kommer beröra. (jfr Ministry of community development gender and children).

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

För att få en djupare förståelse för vilken betydelse jämställdhet har för utvecklingen bland småskaliga bönder i Afrika är mitt syfte att undersöka; hur den lokala icke statliga organisationen MVIWANYA i Tanzania arbetar med jämställdhetsfrågor och hur detta implementeras av småskaliga bönder. Mina frågeställningar är;

- Vilken förändring rörande jämställdhet har skett sedan bönderna blev medlemmar i MVIWANYA?
- Varför har bönderna valt att ändra på sina vanor och traditioner och istället ta till sig av vad MVIWANYA lär ut?
- Vilka effekter har förändringarna lett till i hushållet?
- Vilka hinder finns fortfarande kvar som motverkar ett mer jämställt hushåll?

AVGRÄNSNING

Den geografiska avgränsningen i uppsatsen är Rorya distriktet i nordvästra Tanzania. Studien är även avgränsad till den icke statliga organisationen MVIWANYA, då samliga intervjuer och observationer har bedrivits med några av organisationens medlemmar. Det empiriska materialet analyseras med hjälp av litteratur om genus och jämställdhet för att vidare avgränsa uppsatsen.

METOD

Analys av materialet

Uppsatsen är samhällsvetenskaplig och bygger på en kvalitativ studie. Den är kvalitativ eftersom jag genom intervjuer och observationer vill förstå intervjupersonerna, varför de agerar som de gör och vad det har för mening. Uppsatsen har ett induktivt förhållningssätt och jag försöker tolka mitt empiriska material och se sammanhang och strukturer i det (Teorell et al. 2007). För att analysera materialet har jag valt att använda mig av hermeneutiken, eller tolkningsläran som det också heter. Hermeneutiken är en metod där man tar till sig och analyserar ett empiriskt material genom att vara inkännande och försöka förstå vad intervjupersonen menar. Syftet är att sätta sig in i hur en annan person upplever sin situation (Thurén, 2007). Genom hermeneutiken tolkar man olika delar av empirin och sätter sedan ihop dem i ett sammanhang för att få en djupare förståelse av helheten (Kvale et al. 2009). Det hermeneutiska analyssättet har valts därför att människor och deras situation har varit viktigt för mig att förstå då jag har befunnit mig i en för mig främmande kultur.

För att få en valid uppsats måste det väsentliga i sammanhanget undersökas och relevanta metoder väljas för ett trovärdigt resultat. En hög reliabilitet uppnås genom att undersökningen utförs på ett tillförlitligt sätt och den ska kunna genomföras flera gånger med liknande resultat (Teorell & Svensson, 2007).

Utifrån sitt syfte är denna uppsats både valid och reliabel eftersom intervjuerna och observationerna är avgränsade till organisationen MVIWANYA och problematiserar genusrelationer. Intervjuerna är utförda med ett antal människor från olika byar runt om i Rorya distriktet och observationer är gjorda i flera olika situationer. Detta gör att resultatet av denna uppsats kan generaliseras till liknande icke statliga organisationer i Rorya som bedriver arbete med jämställdhetsfrågor.

Materialinsamling

För att samla in mitt material har jag och en klasskamrat besökt MVIWANYA under den långa regnperioden i april månad. Min vistelse i Tanzania varade totalt i 23 dagar och materialinsamlingen skedde under 10 av dessa dagar, från den 4 till den 17 april 2014.

Med hjälp av organisationen åkte vi ut på motorcykel till byar där jag fick rundvisningar på några av medlemmarnas gårdar. Jag har genomfört sju intervjuer i fokusgrupper samt intervjuer med två av de anställda på organisationen. Intervjuerna med de anställda ägde rum på kontoret i Shirati 2014-04-03 samt 2014-04-17. Dessa personer var även mina tolkar under tiden i fält. I fokusgruppsintervjuerna deltog totalt 88 personer. Möjlighet har även getts att besöka en högstadieskola och lågstadieskola, vara med under en föreläsning MVIWANYA höll för en bondegrupp om klimatförändringar samt ett VSLA möte på MVIWANYAS kontor⁴. Det fanns gott om observationstillfällen, både under olika möten och ute på besök i byarna. Utöver tiden jag aktivt samlat in material har andra intryck och upplevelser under min vistelse i Tanzania hjälpt mig att bättre förstå och bearbeta mitt material. Jag hade ingen möjlighet att påverka valet av fokusgrupper eftersom jag följde med organisationen till de byar där de för dagen hade ett förutbestämt ärende. På grund av att jag under mitt fältarbete fick ”ta dagen som den kommer” var en god observationsförmåga samt anpassningsbarhet det viktigaste instrumenten för mig under tiden i fält.

⁴ VSLA är en förkortning för village saving and loaning association. En VSLA grupp består av en mindre grupp människor som sparar tillsammans och tar lån från det gemensamt sparade kapitalet. VSLA modellen används idag i 45 länder världen över (VSLA, 2014).

Att använda sig av fokusgrupp

Jag fick möjlighet att intervjua tre fokusgrupper där MVIWANYA haft föreläsningar om jämställdhetsfrågor samt fyra fokusgrupper där de ännu inte hade haft föreläsningar. Majoriteten av de intervjuade bestod av kvinnor, de flesta i medelåldern. Jag fick intrycket att grupperna representerade en bred och stor del av kvinnorna i byarna. Detta är något jag inte kan veta med säkerhet, det kan hända att vissa grupper, t.ex. änkor eller de allra fattigaste var underrepresenterade (jfr Chambers, 1997). Under de flesta intervjutillfällen satt vi utomhus under ett träd som gav skugga. Tolkarna vi använde oss av från MVIWANYA samt jag och min klasskamrat blev oftast placerade på plaststolar medan de intervjuade satt på marken. Den maktasymmetri som kan kännas av i samband med intervjuer fanns tydligt där (Kvale et al. 2009).

En fokusgrupp ska i normala fall bestå av sex till tio personer (Ibid). I mina fokusgrupper var det tio upp till tjugo personer vid intervjutillfällena. Trots det ibland höga deltagarantalet tyckte jag metoden att arbeta med fokusgrupper fungerade bra. Men självklart finns det både för- och nackdelar med fokusgrupper. En enskild intervju kan lätt bli ”stel”, speciellt när en manlig tolk som representerar den organisation den intervjuade delvis är beroende av sitter med. Även min närvaro kan ha en påverkan på svaren. I intervju i grupp kan svaren istället bli mer varierande och frågorna kan diskuteras mellan de intervjuade. Även om tolken och jag sitter med i fokusgruppen tror jag det inte blir lika personligt som vid en enskild intervju. Chambers (1997) förklarar att känsliga ämnen lättare kan diskuteras i grupp, då de inte blir lika personligt svar, utan mer generaliserbara. Men han poängterar att gruppdynamiken vid intervjuer i grupp kan leda till vissa problem. Jag har varit medveten om att vissa intervjupersoner kan ha svarat på ett visst sätt på grund av den grupp de befann sig i. En person kan t.ex. ”ta över” och inte släppa in de övriga i gruppen att tala. Detta observerade jag under några tillfällen bland kvinnorna, men oftast bland männen. När män var närvarande i fokusgrupperna var det vanligt att kvinnorna tog ett steg tillbaka.

Det hände att männen svarade på frågorna som var ämnade åt kvinnorna, eftersom kvinnorna var tysta. Under två olika intervjutillfällen talade män om för oss att: *"the women are a bit shy"* och att det var därför de valde att inte svara på frågorna.

Jag använde mig av en halvstrukturerad intervju (Kvale et al. 2009). Eftersom jag hade tolkar från organisationen var det viktigt att ha frågor nedskrivna, så tolkarna enkelt kunde förbereda hur de skulle översätta frågorna från engelska till swahili. Ibland fick jag gå ifrån mina fasta frågor när en fråga inte passade i en grupp. Exempelvis frågor rörande MVIWANYA och deras arbete med jämställdhet när det var en fokusgrupp som ännu inte hade haft någon föreläsning om detta⁵. Eftersom observationstillfällena skedde i samband med mina intervjuer använde jag mig av en deltagande observation (Teorell et al. 2007).

Att intervjua människor i ett annat kulturellt sammanhang än jag är van vid var en utmaning. Vissa frågor fick omformuleras när de inte uppfattades som det var tänkt. Att fråga hur något "upplevdes" eller "kändes" gav korta svar, medan mer konkreta frågor gav utförligare svar. Från början hade jag tänkt utföra en mindre enkätundersökning. Alla intervjuade kvinnor skulle få kryssa i på en färdigritad skala om hur jämställda de kände sig idag. Detta fick jag dock lägga åt sidan, då det tog lång tid att förklara vad de skulle kryssa i, eftersom de flesta aldrig hade deltagit i en enkätundersökning. Den hermeneutiska analysen bygger på att tolka och förstå andra människor, därför har reflexivitet varit viktigt för mig. Det har varit essentiellt att hela tiden försöka vara medveten om mina egna förutfattade föreställningar i fält eftersom dessa föreställningar kan påverka utkomsten av uppsatsskrivandet (Thurén, 2007).

Jag var noggrann med att följa de forskningsetiska principerna och informerade alltid de intervjuade om vem jag var och vad mitt syfte med intervjuerna (Vetenskapsrådet, 2002).

⁵ Se appendix med bifogade intervjufrågor.

Intervjuerna var helt frivilliga och personerna fick gå därifrån när de ville. Jag har valt att göra intervjupersonerna i fokusgrupperna anonyma. Dels för att det inte finns någon mening med att namnge dessa personer och dels för att det rent praktiskt är svårt att hålla reda på 88 personer. Även de anställda på organisationen, som är samma personer jag använde som tolkar, är anonyma.

Självmedvetenhet

Jag är medveten om att bara genom att jag är vit, att jag och tolkarna talade engelska med varandra samt att vi förde anteckningar kan ha bidragit till en ojämn maktsituation, med tanke på att många av de intervjuade varken förstod engelska eller kunde läsa och skriva (Chambers, 1997).

Användandet av tolk kan även ha gjort att svaren jag fick inte blev lika nyanserade och det kan ha påverkat hur frågorna ställdes, till skillnad från om jag haft möjlighet att ställa frågor utan mellanhand. Under vissa intervjuer behövde det dessutom tolkas i flera led när bondegrupperna pratade stamspråket luo och inte swahili. Jag är vidare medveten om att mitt material kan se ut på ett visst sätt på grund av att jag själv inte hade möjlighet att välja ut mina fokusgrupper och observationstillfällen.

BEGREPP

Under kommande kapitel kommer begrepp förklaras som senare hjälper till att besvara frågeställningarna. Begreppen som presenteras är; jämställdhet, genus och genusrelationer, genusnormer och genuspraktiker, women's triple roles samt förhandlingsposition. Dessa används för att analysera hur normer och arbetssysslor samt inflytande i hushållet och framtids tankar påverkas – eller inte påverkas, av medlemskapet i MVIWANYA.

Jämställdhet

Our actual agency role is often overshadowed by social rules and by conventional perceptions of legitimacy. In the case of gender divisions, these conventions often act as barriers to seeking a more equitable deal” (Sen, 1987:45).

Med detta citat vill Sen visa hur svårt det kan vara att nå fram till ett helt jämställt samhälle, eftersom det finns sociala normer och förutfattade meningar om män och kvinnor som stävjar ett jämställt samhälle.

Jämställdhet är ett politiskt begrepp som berör förhållandet mellan män och kvinnor. Med begreppet menas att båda könen ska ha lika rätt till allt i livet och ha lika värde. Varken man eller kvinna ska diskrimineras inom något område. Det handlar exempelvis om möjligheter att bestämma över sitt eget liv, att alla åsikter oavsett kön väger lika tungt, lika möjligheter att hålla i ekonomi, utbilda sig och få anställning samt vilka skyldigheter en människa kan ha (UNFPA, 2008). Jämställdhet kan blandas ihop med jämlikhet vilket inte är samma sak. Jämlikhet berör lika värde bland alla människor oavsett hudfärg eller sexuell läggning etc. (NE, 2014). Jämställdhet är som tidigare nämnts enbart det som berör relationen mellan könen. För att uppnå jämställdhet är det nödvändigt att hitta de instabiliteter som finns i maktförhållanden mellan kvinnor och män för att kunna jämna ut dessa (UNFPA, 2008).

Genus och genusrelationer

Kön kan beskrivas som den biologiska skillnaden mellan mannen och kvinnan, medan genus är en social konstruktion av vad en man och kvinna kan tänkas vara. Definitionen av genus formas av t.ex. klass, kultur, ekonomi och etnicitet. Eftersom det är en social konstruktion kan innebörden av begreppet ändras över tid och se olika ut i olika delar av världen. Vad genus har för innebörd ser vi först i genusrelationen mellan mannen och kvinnan (Moser, 1989:2).

Sociala konstruktioner kan styra vem som får göra vad samt vem som får bestämma över viktiga beslut i hushållet. Genusrelationer både grundas av och hjälper till att grunda dessa praktiker och ideologier tillsammans med andra sociala hierarkier. En människa har många identiteter utöver genus, som t.ex. etnicitet, klass, yrkesroll och att vara medlem i en familj. Alla människor lever i samexistens med dessa olika identiteter (Ibid). Agarwal (1997) och Sen (1987) menar att vi måste se till helheten för att till fullo förstå en människa. Dessa forskare anser att genusrelationen bland annat beror på hur de olika sysslorna upprätthåller och stödjer varandra, Agarwal definierar genusrelationer som en maktrelation mellan kvinnor och män.

För att komplicera termen genus ska jag ge ett kort exempel. Forskarna Jackson och Sen förklarar att det inte är ovanligt att västerländska konstateranden appliceras direkt på andra länder. Att män lever kortare än kvinnor i västvärlden är ett exempel. Männens kortare livslängd beror delvis på biologiska faktorer, men även på västvärldens definition om hur en man bör vara och till den definitionen hör vissa ohälsosamma vanor. Många ser inte den förkortade livslängden som en genuskonstellation utan endast som en biologisk faktor. Om vi applicerar tankesättet att män har ett kortare liv även i andra länder kan detta leda till att det ignoreras om män i fattiga länder dör i förtid. Trots att det inte är av samma anledning som i västvärlden (Jackson 1998; Sen 1987). Jackson förklarar att: *“the boundaries between the social and the biological is never clear cut”* (Jackson, 1998:11).

Jag vill med detta citat och exempel tydliggöra att genus är beroende av sin kontext och det är vitalt för mig att ha i åtanke vid analysen av min empiri.

En annan vanlig slutsats att dra om termen genus är att den ofta är kopplad till endast kvinnor och att mannen inte riktigt har någon genusidentitet (Ibid). För att citera Jackson: *“the point is not that women are poor but that poverty is gendered”* (Jackson, 1998:3). Hon poängterar med detta att vi inte bör sätta ihop kön och fattigdom, med andra ord alltså att fattigdom är kopplat till det kvinnliga könet.

Ett exempel är att inte utgå ifrån att hushåll styrda av kvinnor är en indikator på fattigdom, eftersom detta inte är ett faktum (Chant, 2006). Chant menar att det istället handlar om att när ett låginkomsttagande hushåll står för tuffa utmaningar är det i regel kvinnans roll att öka sin arbetsbörda för att försöka ”lösa” problemet. Hon använder uttrycket: *“feminization of responsibility and obligations”* istället för det annars använda uttrycket: *“feminization of poverty”*. Detta för att visa på att det ofta bara är kvinnans arbete som syns i de fattigaste hushållen, eftersom de har det största ansvaret (Chant, 2006:206ff).

Genusnormer och genuspraktiker

The undiscussed, unnamed, admitted without argument or scrutiny
(Agarwal, 1997:15).

Citatet är den definition Agarwal (1997) ger genusnormer, hon framför att genusnormer i många fall liknar traditioner, seder och bruk.

Moser (1989) diskuterar genusnormer och menar att kvinnan ofta är underordnad mannen i låginkomsttagande samhällen och att denna norm är viktig att försöka ändra på. En vanlig genusnorm är t.ex. antagandet att det är kvinnan som ska ta hand om barn och laga mat. Sen (1987) beskriver genusnormer som vissa accepterade rättigheter som inte är lagbundna. Dessa rättigheter kan ofta relateras till olika former av uppdelning av genus. Både i form av vad för sysslor en person bör hålla sig till inom och utanför hemmet samt hur en man eller kvinna bör uppföra sig.

Det är viktigt att poängtera att genusnormer ofta är i samspel med andra indelningsgrupper som t.ex. civilstånd och ålder. (Agarwal, 1997:15). För att kunna ändra på en genusnorm förklarar Moser (1989) att vi måste utmana gränserna och låta typiska ”manssysslor” även göras av kvinnor, och vice versa. Att ändra normer är ofta något som sker under en lång tid.

Genuspraktiker är inte lika konstant som genusnormer och kan lättare förändras. För att förtydliga skillnaden mellan normer och praktiker kan man säga att normer även finns utanför det enskilda hushållet och sätter de yttre gränserna för hur en man och kvinna bör vara, medan praktiker kan skilja sig åt mellan olika hushåll. Genuspraktiker innebär ofta mindre sysslor som t.ex. vem som hämtar ved eller rensar ogräs i köksträdgården. Genuspraktiker kan ibland se ut som en förändring av en genusnorm, men behöver inte vara det (Ibid).

Women's triple roles

If planning is to succeed it has to be gender aware (Moser, 1989:4).

Jag har valt att använda mig av Caroline Mosers modell *Gender planning framework*. Med ramverket vill Moser befria kvinnan från den underordning som finns i många samhällen globalt. Målet är att kvinnan ska få ökade möjligheter, uppnå jämställdhet och rättvisa i samhället. Män och kvinnor har olika behov när det kommer till utveckling och planering. Detta är viktigt att beakta vid arbete med olika ramverk för genusrelaterade frågor. Moser (1989) påpekar att forskare tidigare inte tagit hänsyn till de olika rollerna som mannen och kvinnan ofta har i hushållet, det får alltför ofta till följd att endast mannens sysslor har blivit uppmärksammade. Detta eftersom männens arbete förknippas med en ”riktig” inkomst, medan mycket av arbetet kvinnan gör dagligen anses tillhöra hennes roll och uppmärksammas inte som bidragande till hushållets ekonomi. I Mosers ramverk är både mannens och kvinnans behov medräknade för att visa på de skillnader som finns i arbetsbörda och ansvarsområden i låginkomsttagande samhällen (Ibid).

Modellen för att förklara detta kallar hon för *women's triple roles*, som jag kortfattat tänker redogöra för. Kvinnans roll kallas *the homemaker*. Arbetet som oftast ses utåt är det reproduktiva arbete som innefattar att ta hand om barn, matlagning och hushåll. Kvinnorna arbetar även ofta med produktivt arbete för att få inkomst, exempelvis genom att sälja frukt längst vägarna. Kvinnans tredje roll är den samhällsbärande rollen. Detta kan ses som en förlängning av den reproduktiva rollen. Det är vanligen kvinnans roll att organisera sig i grupper, exempelvis självhjälpsgrupper och samla information från t.ex. staten och icke statliga organisationer för att kunna förbättra levnadsförhållandena i hushållen. Att hjälpa till i samhället så att alla får tillgång till grundläggande resurser som sjukvård, vatten och utbildning ingår också i rollen. Vanligen är detta volontärarbete (Moser, 1989:1800f). Männens roll kallas *the breadwinner* och har i motsats till kvinnorna bara en huvudroll, vilket är det produktiva arbetet. Mannens produktiva arbete kan t.ex. innefatta boskapsförsäljning. Moser gör tydligt att man inte ska hårdra köns roller. Män kan t.ex. också engagera sig i samhällsbärande rollen, men då ofta på en högre nivå. Mannen kan exempelvis vara ledare för en grupp, ett arbete som ibland medför status eller betalning (Ibid).

Förhandlingsposition

Bina Agarwal har en teori om *bargaining powers*, som jag framöver kommer kalla förhandlingsposition. Denna teori används för att klargöra de genusrelationer som finns inom hushållet samt för att se vilka faktorer som påverkar vem som bestämmer vad. Agarwal (1997) menar att samspelet inom ett hushåll innehåller delar av samarbete och konflikt. En person väljer att samarbeta i hushållet när det lönar sig för personen att göra det. Hon framför att i ett samarbete kan det vara en part som får ut mer av det än en annan part. Det en person förlorar på, vinner någon annan på. Agarwal anser att det är av den anledningen det finns en underliggande konflikt i samarbetet.

Vem som får ut mest av detta samarbete beror på vilken förhandlingsposition de olika parterna har (Ibid). Förhandlingspositionen kan bero på en rad olika faktorer, vissa mer mätbara än andra.

En bidragande del till förhandlingsposition är hur mycket en person har att förlora om ett samarbete misslyckas. Hur väl en person klarar sig både psykiskt och fysiskt utanför hushållet spelar även in (Agarwal, 1997). Avvägningen av hur väl en person klarar sig utan ett samarbete, kallar Agarwal för hotpunkten (*the threat point* på engelska). Hon menar att det är en viktig medverkande del till makt i hushållet. Vanligast i låginkomsttagande samhällen är att männen klarar sig bättre utan olika former av samarbete, medan kvinnorna är mer beroende av ett samarbete med männen (Ibid). Övriga faktorer som kan bidra till en ökad, eller minskad, förhandlingsposition är bl.a. vilken roll en person har i hushållet och olika former av utbildning. Tidigare förhandlingar som skett i hushållet menar Agarwal kan påverka utfallet av framtida förhandlingar och samarbeten. Hon menar att det ofta är underförstått vilken förhandlingsposition en person har och vad ett visst beslut i en förhandling kan leda till. Att det till och med inte behöver uttalas kan tyda på en viss makt (Agarwal, 1997).

GENUSNORMER OCH GENUSPRAKTIKER I RORYA DISTRIKTET

Jag kommer under två underrubriker att analysera hur medlemskapet i MVIWANYA har ändrat eller inte ändrat kvinnornas och männens syn på normer och praktiker.

Vad som kännetecknar en god man och en god kvinna

Under min tid i Tanzania märkte jag under intervjuerna att det fanns genusnormer som framstod som tydligare än dem vi har i västvärlden.

I tabell 1 beskrivs hur dessa förklaringar yttrade sig och vilka mönster jag kunde se. Det i fetstil var de mest återkommande svaren. Resterande svar nämndes en eller några få gånger. Tabellen är inte i inbördes ordning.

God kvinna	God man
Respekterar sin man	Tar hand om familjen
Gästvänlig	Jobbar hårt
Lagar mat åt familjen	Diskuterar med familjen, utan att diskriminering
Tar hand om barnen	Är transparent
Arbetar utan att gräla	Deltar i aktiviteter med famijen
Hjälps åt (kvinna-man)	Hjälper sin fru med allt möjligt
Har god etik/moral	Respekterar sin fru
Arbetar hårt	Gillar sitt lands utveckling
Gillar sin familj	Lyder de ansvar han har för landet
Stimgatiserar inte	Tänker på utveckling
Skryter inte	Lyssnar på sin fru
Tar hand om miljön	Orsakar inte bråk
	Behandlar familjen väl
	Går med på att ta emot gäster
	Är respekterad av samhället
	Har en budget

Tabell 1. Normer bland män och kvinnor i Rorya distriktet, Tanzania.

Källa: Amanda Bischof.

Mina intervjusvar stöds även av de som kommit fram i *National strategy for gender development*. Precis som i mina intervjusvar har forskarna i denna skrift upplevt en stark samstämmig röst om vad män och kvinnor har för genusnormer. De har även, precis som jag, lagt märke till att den rådande uppdelningen av traditionella arbetssysslor leder till att många kvinnor får fler arbetsuppgifter och mindre att säga till om jämfört med de flesta män (jfr Ministry of community development gender and children).

Enligt mina fokusgrupper bör en kvinna; respektera sin man, vara gästvänlig, laga mat åt familjen samt ta hand om barnen. Nästan alla grupper nämnde dessa fyra punkter. Övriga förklaringar var mer spridda, men majoriteten av svaren liknas vid olika seder och bruk. Dessa säger att kvinnan ska vara trevlig, hjälpsam och omtänksam mot andra.

Förutom två av de återkommande svaren var det mindre vanligt med förklaringar där genusnormerna handlade om kvinnans reproduktiva och produktiva arbete som t.ex. barnpassning och matlagning. Svaren jag fick var bestämda, i princip alltid formulerade på samma sätt och det fyra återkommande svaren nämndes oftast först i uppräkningsordningen.

De verkade självklara och inte något varken kvinnorna eller männen ifrågasatte. Enligt Agarwal (1997) är normer något man inte diskuterar eller direkt tänker på och Sen (1987) beskriver normer som en slags accepterad rättighet som ofta inte är lagbunden. Det var precis det jag upplevde, oskrivna regler som ingen var van att diskutera.

Bland replikerna om hur en god man bör vara blev utfallen annorlunda. Här fanns det inte ett lika tydligt mönster som bland kvinnorna. Troligtvis är anledningen till detta att det är männen som har kontrollen och styr i samhället. De är därmed friare att göra fler saker och har ett friare beteende medan kvinnorna har tydligare ramar att hålla sig inom. Svaren återspeglar alltså maktstrukturen. Två svar angående om hur en god man bör vara, var återkommande bland männen; En man ska ta hand om sin familj och han ska arbeta hårt. Mannens ansvarsområden var mer kopplat till förpliktelser utanför hushållet. Precis som svaren om hur en god kvinna bör vara handlade även normer om männen till störst del om uppföranden, seder och bruk och mindre om roller inom det produktiva och reproduktiva arbetet. Uttrycket ”ta hand om sin familj” betyder att mannen har hela det ekonomiska ansvaret för hushållet. Exempelvis ska han betala skolavgifter, köpa kläder och sälja boskap. (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014). Det intressanta är att endast det ekonomiska perspektivet räknas som att ta hand om sin familj, att skaffa fram mat och uppfostra barn räknas alltså inte in. Mannens ansvarsområden verkar då som mer betydelsefulla vilket jag tänker leder till en viss maktposition i samhället som inte kvinnor får möjlighet att ta del av. Moser (1989) förklarar detta med att mannens arbete har en tydligare anknytning till en ”riktig” inkomst i form av pengar.

Kvinnans arbete är istället mer vardagligt, något som tillhör hennes roll som hustru och uppmärksammas därmed inte som bidragande till hushållet i samma grad.

Enligt Sen (1987) ses uppdelningen av ansvarsområden i många hushåll som något "naturligt", en kvinna har inte rätt att ta del av exempelvis ekonomi. Det kan förklara varför varken kvinnor och män som jag intervjuat varken ifrågasätter eller försöker förändra sin situation i någon större utsträckning. Detta kan liknas vid Bourdieus term *doxa* som beskrivs som en naturlig del av den sociala ordningen i samhället och som sällan ifrågasätts eller reflekteras över. *Doxa* går att koppla till olika traditioner och kan både innehålla praktiker och normer i samhället (Bourdieu, 1977).

En av de intervjuade kvinnorna som deltagit i organisationens föreläsningar om jämställdhet sade: "*Sometimes when a woman comes home from work the man has already made lunch*". Men repliker liknande dessa kom endast fram vid ett fåtal intervjutillfällen. Skillnaden mellan de grupper som hade haft föreläsningar om jämställdhet och de som inte haft det var liten, normerna såg likadana ut för samtliga deltagare. Alla grupper, oavsett utbildning kom med samma svar. Den enda skillnaden var att några av de utbildade grupperna nämnde att kvinnan och mannen ska samarbeta samt att mannen ska diskutera vissa beslut med sin fru. Men detta var i liten utsträckning och något som med säkerhet inte kunde kopplas till MVIWANYAS arbete med jämställdhetsfrågor.

De återkommande svaren jag fick från kvinnorna och männen kan ses som genusnormer eftersom de beskriver både hur könen bör uppföra sig och vad deras ansvarsområden är, både i och utanför hushållet (jfr Sen, 1987). Det som även framkommer i svaren är att normerna om hur en kvinna bör vara är tydligare och mer etablerade än mannens.

En vanlig dag för en småskalig bonde

Precis som genusnormerna bland de småskaliga bönderna kom det fram mönster i de sysslor männen och kvinnor lade ner mest tid på. Dessa sysslor, som kan kopplas till genuspraktiker, beskrivs här genom att jag återger hur en typisk arbetsdag ser ut för en kvinna respektive en man i Rorya distriktet. En kvinnas dag började vanligtvis med att hon beger sig till fältet för att arbeta kl 06:00. Efter några timmar går kvinnorna hem för att hämta ved och vatten samt utföra andra småsysslor i hemmet som att städa och tvätta barnen. Eftersom de flesta hushåll i Rorya äter två mål om dagen så förbereds även lunch eftersom frukosten uteblir (National sample census of agriculture 2007/2008, 2012). Sedan vilar de flesta en kort stund innan de återvänder till fältet. Efter ytterligare några timmar är det dags att förbereda middag innan läggdags.

De kvinnorna jag intervjuade har många likheter med det som Moser (1989) beskriver som *Women's triple roles* och *the homemaker*. Den reproduktiva rollen tar störst plats och inkluderar bland annat matlagning, vatten och vedhämtning. Kvinnans produktiva roll i form av arbete på gården med grödor och boskap tar även plats, men utförs i mån av tid då den reproduktiva rollen går före. Den tredje, samhällsbärande, rollen är enligt Moser den roll kvinnorna lägger ner minst tid på. Men en slutsats som kan dras är att kvinnans samhällsbärande roll syns i MVIWANYA.

Organisationen består av en övervägande del kvinnor som går olika utbildningar för att bl.a. maximera avkastningen i sitt jordbruk och lära sig att spara och låna pengar i grupper för att kunna öka levnadsstandarden i hushållen. Jag har även observerat att mötena med organisationen är som en liten rast för flera av kvinnorna. De kan sätta sig ner i skuggan av ett träd, ta en paus från arbetet och prata med väninnor. Precis som Moser (1989) beskriver för den samhällsbärande rollen med sig en viktig social del för kvinnorna.

Männens dag skiljde sig från kvinnans på flera sätt. De gick upp samtidigt kl 06:00 och begav sig ut till fältet. Där arbetar de bland annat med att förbereda åkrarna genom att använda en machete för att ta bort ogräs samt att plöja med oxar. De gick sedan hem för att äta lunch. Flera av männen vilade sedan eller utförde mindre sysslor i hushållet som att exempelvis laga saker som gått sönder. Efter vilan återvände de till fältet för att fortsätta sitt arbete och kom sedan hem till middagen för att äta, tvätta sig och sova. Mannens roll som *the breadwinner* är tydlig. Hans huvudsakliga uppgift är att arbeta med det produktiva på gården och ute på fälten, vilket även innefattar försäljning av boskap. Jag observerade att boskapsskötsel oftast var en uppgift för män eller barn och sällan en syssla för kvinnorna. Mannens dag är mer koncentrerad till en syssla, medan kvinnan har flera att hålla reda på. Enligt rapporten *National strategy for gender development* är kvinnor i Tanzania överlastade av ansvar på grund av de traditioner som innebär att kvinnorna har fler roller än männen. I artikeln menar de dessutom att ny teknik som tas fram oftast gör det för att underlätta mannens arbetssysslor och sällan kvinnans (Ministry of community development gender and children).

Som tidigare nämnts handlade majoriteten av männens och kvinnornas genusnormer om seder och bruk. De genusnormer som fanns bland könen återspeglade sig i genuspraktikerna hos de intervjuade och det går att se en koppling till det produktiva och reproduktiva arbetet bland svaren. Exempelvis var normen för kvinnorna mer riktad mot att ta hand om andra och att vara givmild och gästvänlig mot dem som besöker hemmet. Dessa normer har en stark koppling till de vanligaste genuspraktikerna bland kvinnorna som till stor del handlar om att förbereda mat, städa och ha det fint i hemmet samt ta hand om barn. Männens genusnormer var riktade mot att respektera andra och själv bli respekterad samt att försörja familjen. Dessa genusnormer kan liknas vid mannens produktiva arbete som i stor grad bygger på att ekonomiskt försörja familjen samt att vara den som familjen ser upp till och som fattar de viktiga besluten i hushållet (Intervju med anställd, MVIWANYA, 2014).

I mina intervjuer syns det att genuspraktikerna är mer flexibla än genusnormerna. Vem som t.ex. odlar i köksträdgården eller hämtar ved (som i regel är sysslor för kvinnor) kan skilja sig mer åt mellan hemmen än normen om vem som ser till att alla får äta i hushållet, eller vem som har hand om de ekonomiska tillgångarna.

Detta kan möjligtvis bero på att genuspraktiker är enklare att ändra på då de kan innebära mindre omställningar, till skillnad från genusnormer som kan tänkas förändra relationer och maktpositioner i hemmet. Jag observerade under intervjuerna att männen relativt tydligt redogjorde för vilka sysslor de bedrev när de arbetade ute i fält, men vad männen gjorde hemma i hushållet nämndes översiktligt. Hos kvinnorna var det tvärtom. De talade i princip aldrig om vad de arbetade med ute i fält men gav mer detaljrika beskrivningar av sysslor de utförde i hemmet. Detta kan ses som ännu ett förtydligande om hur könsrollerna skiljer sig åt.

Att kvinnan har en samhällsbärande roll kan stärka hennes position på många sätt, både i samhället och i hushållet. Enligt Agarwal kan det fungera som ett socialt stödsystem där kvinnor samlas i grupper för att få olika former av socialt och ekonomiskt kapital samt i vissa fall utbildning (Agarwal, 1997:9f). Några av de intervjuade talade om möjligheten för kvinnorna att vara med i VSLA grupper och hur det har ökat jämställdheten i hushållet, genom att de nu kan ta egna lån och ha sina egna pengar. Det är alltså till störst del kvinnans produktiva roll som får mer utrymme i samband med den samhällsbärande rollen. Dessutom kan familjer få hjälp om de drabbas av t.ex. ekonomiska kriser eller sjukdom (Agarwal, 1997:30). Medlemsavgiften i VSLA grupperna går bl.a. till att hjälpa en medlem om den blir svårt sjuk (Intervju med anställt, MVIWANYA, 2014).

Genuspraktikerna har delvis ändrat sig sedan medlemskapet i organisationen, detta syns framförallt genom omfördelning av arbetssysslor vilket i många fall leder till en tidseffektivisering i det småskaliga jordbruket. Det handlar dels om att en del kvinnor börjar ägna mer tid åt de tidigare mansdominerade ansvarsområdena.

Medlemskapet i organisationen har även varit bidragande till att en del män börjat utföra sysslor som var typiska för kvinnorna tidigare. De kan t.ex. handla om att hjälpa till att tvätta barnen, odla i trädgården, hämta vatten och ved. Både kvinnor och män som intervjuades påpekade omfördelningen av de olika arbetssysslorna och ansvarsområdena.

Detta har gett positiva ekonomiska konsekvenser då familjen ha möjlighet att utöka sitt jordbruk och exempelvis ha tid och råd att köpa och ta hand om några hönor. Tidseffektiviseringen kan även göra arbetsdagen kortare för många kvinnor. Denna utmaning av gränser för vad män och kvinnor kan göra kan på en längre sikt, när konsekvenserna av omfördelningen visar sig, bidra till att ändra på genusnormer i samhället (Moser, 1989). Förändringen beror på de olika utbildningar som båda kvinnor och män har fått ta del av men även de föreläsningar som hållits om jämställdhet har till viss del påverkat genuspraktikerna. Samtliga av de intervjuade fokusgrupper som inte haft föreläsningar inom ämnet svarade att det var ingen eller liten skillnad i deras arbetsdagar sedan de blev medlemmar i MVIWANYA. Till skillnad från de flesta fokusgrupper som haft föreläsning och tyckte att arbetsdagarna hade blivit annorlunda.

Trots MVIWANYAS arbete finns det aktiviteter som kvinnorna inte får ta del av. De arbetssysslor som fortfarande i hög grad är mansdominerade är enligt fokusgrupperna; att bygga hus, fiska, sälja boskap och rensa ogräs ute på åkrarna. Okali (2012) pekar på att när en arbetssyssla blir vinstdrivande resulterar det oftast i att det blir en syssla för männen. Detta kan alltså leda till att processen att förändra olika genusnormer som t.ex. rör vem som håller i ekonomin, stoppas upp.

KVINNORS OCH MÄNS INFLYTANDE I HEMMET

Nedan kommer jag beskriva och analysera hur framförallt kvinnans förhandlingsmakt i hushållet och möjlighet att bestämma över sitt liv har ändrats sedan medlemskapet i MVIWANYA.

Som tidigare nämnts är både det reproduktiva och produktiva arbetet nödvändigt i hushållet. Men rätten att ta beslut och förfoga över inkomsten tillfaller som regel männen. Det kan antas att männen jag intervjuade inte vill dela med sig av det ekonomiska ansvaret eftersom det faller inom ramen vad de förväntas ha ansvar för som ”familjeförsörjare”.

Ett delat ekonomiskt ansvar kan möjligtvis väcka oönskade reaktioner i samhället och inom hushållet eftersom de går emot normen. Detta kan kopplas till den konflikt som Agarwal beskriver som påverkande faktor för ett samarbete (Agarwal 1997).

Before MVIWANYA we had many problems. But after we joined, we began to see positive changes. Now we make money. Before, we were given money by the men, but now we can earn our own. To me who is older it is good. I bought a radio to listen to gospel music, I also bought a mattress and a bed. I can now take care of myself and eat a more balanced diet (Citat av äldre kvinna i en fokusgrupp).

Agarwal (1997) menar att icke statliga organisationer både kan öka men även minska kvinnors förhandlingsmakt beroende på om de stödjer kvinnans förmåga att tjäna pengar eller inte. I MVIWANYA:S fall bidrar organisationen till en ökad förhandlingsmakt genom bl.a. VSLA grupper där kvinnor får möjligheten att kontrollera sin egen ekonomi, vilket visas i föregående citat. Eftersom genusnormer i Tanzania ofta gör att kvinnor inte kan äga mark och hålla i ekonomi begränsas även deras möjlighet att ta lån. Men i samband med VSLA grupperna öppnas det en ny möjlighet för många kvinnor (jfr Ministry of community development gender and children).

Organisationens arbete med lika rätt till utbildning för både män och kvinnor nämns också av de intervjuade fokusgrupperna som påverkande faktorer. Om man ser till svaren jag fått från mina intervjupersoner beror i princip allt förändrat inflytande hos kvinnorna på MVIWANYA. Majoriteten av mina kvinnliga intervjupersoner ser en förändring i möjligheten att påverka sin vardag sedan medlemskapet i organisationen.

Att genuspraktikerna i viss mån börjat ändrats bland mina intervjupersoner och därmed även könens roller i hushållet, kan leda till en ändrad förhandlingsposition bland kvinnorna (Agarwal, 1997). Denna förändring kan till viss del ifrågasättas eftersom svaren kan ha vinklats på grund av att de tolkar jag använde mig av även företrädde MVIWANYA.

I rapporten *Gender analysis: engaging with rural development and agricultural policy processes* framgår att det har skett en förändring i kvinnans bestämmanderätt i samhället eftersom en förändring i samhället i Tanzania över lag sker (Okali, 2012). Svaret intervjupersonerna gav är alltså troligtvis sant, men i vilken utsträckning detta är MVIWANYAS förtjänst är svårare att tyda. Samtliga av de intervjuade männen ansåg att kvinnans inflytande har ökat sedan medlemskapet i MVIWANYA. Männen hade även en positiv inställning till det ökade inflytandet och såg bara fördelar med det. Flera nämnde att beslut rörande produktions och boskapsförsäljning nu diskuteras inom hushållen. De menade också att möjligheten för kvinnor att organisera sig i grupper som t.ex. MVIWANYA var en bidragande faktor för bestämmanderätten i hushållen.

Trots ett ändrat inflytande bland män och kvinnor samt större möjligheter för kvinnorna att ta plats, är det en lång väg kvar. En aspekt som bidrar till en fortsatt ojämn förhandlingsposition är männens förhandlingsposition och inflytande i hushållet sedan tidigare samarbeten (Ibid). Eftersom detta skapar makt är det lätt hänt att det leder till en ond cirkel som kvinnorna har liten möjlighet att påverka. Agarwals så kallade hotpunkt kan även spela in som en bidragande maktfaktor.

Om exempelvis ett misslyckat samarbete i hushållet skulle resultera i en skilsmässa är det oftast mannen som klarar sig bättre rent praktiskt. En ogift kvinna har det ofta svårare att klara sig i låginkomsttagande samhällen än en ogift man (Agarwal, 1997).

Jag observerade att trots att en övervägande del av intervjupersonerna bestod av kvinnor, var de ofta männen som svarade på frågorna. Kvinnorna verkade ta ett steg tillbaka, gömde ansiktet i sina händer och gav ett generat uttryck när det var män med i gruppen. Som tidigare nämnts händer det vid mer än ett tillfälle att en man sa till oss att kvinnorna var blyga och inte ville svara på frågan. Agarwal menar att en persons förhandlingsposition kan vara underförstådd och outtalad (Ibid). Bara det att männen framför ett sådant uttalande framför kvinnorna visar på en viss makt.

Att de, utan att ens höra med kvinnorna, har en bild av genusnormen som säger att kvinnan är något tillbakadragen, inte tar plats och inte kommer med åsikter i mäns sällskap. Detta uttalande från männen kan säkerligen även göra att kvinnorna väljer att diskutera ännu mindre på kommande frågor i intervjun.

Det fanns ingen anknytning mellan kvinnornas ökade inflytande i form av normer gällande bestämmanderätt och ansvar för inkomsten i hushållet och de föreläsningar några av fokusgrupperna fått om jämställdhet. Eventuellt beror detta på att det som i första hand gör att inflytande i hemmet ökar är att personerna i hushållet besitter liknande kunskaper, Agarwal (1997) pekar på utbildning som en viktig nyckel till ökad förhandlingsposition. De olika parterna kan då ha samma möjlighet att diskutera på en jämn nivå. En kunskapsskillnad mellan parter kan alltså betyda att det finns ett övertag hos en partner och därmed även ökad makt hos denne. Att då ha fått utbildning i frågor om jämställdhet gör visserligen människor medvetna om vad ett jämställt samhälle kan leda till, men det kanske inte bidrar med praktisk kunskap som direkt går att använda i verkliga livet. De anställda berättade under en intervju att den vanliga synen på kvinnans roll i Tanzania är att: *"The woman should work as an assistant to the man"*.

Enligt Okali (2012) är det ofta mannens ansvar att ta de viktiga besluten i familjen och det är vanligtvis mannen som har sista ordet. Hon beskriver, precis som de anställda på MVIWANYA, att kvinnan ska fungera som en slags hjälprea och upppassare åt mannen. Även om denna åsikt inte visade sig under intervjutillfällena kan detta vara ett resonemang som sitter djupt rotad hos många människor i Rorya.

SMÅSKALIGA BÖNDERS TANKAR OM FRAMTIDEN

Här kommer jag ta upp hur de intervjuade kvinnorna och männen ser på framtiden. Vilka hinder som finns kvar för att få hushållen mer jämställda, samt vilka möjligheter de ser.

De flesta av de intervjuade ser positivt på framtiden och många tror att Tanzania går mot att bli ett mer jämställt land. En fokusgrupp poängterar att det nu är ovanligt att männen slår sina fruar, i varje fall i den etniska gruppen luu. Nyckeln till att sträva mot ett mer jämställt hushåll där alla i familjen har samma rätt att vara med och ta viktiga beslut, är enligt flera fokusgrupper utbildning. De har stor tilltro till MVIWANYA och deras arbete med jämställdhetsfrågor för att förbättra sina levnadsförhållanden. Organisationen kan, genom sina utbildningar, visa att de går att ändra på den rådande diskursen och istället visa att mannens och kvinnans roller inte är biologiskt, utan socialt konstruerade. Detta kan organisationen arbeta med genom att på olika sätt visa hur förändrade genuspraktiker och på så vis även genusnormer är möjliga samt vad dessa förändringar praktiskt kan leda till (jfr Agarwal, 1997:19). En fokusgrupp tror att Tanzania inte kommer bli mer jämställt, de menar att kvinnorna har ett mycket större ansvar än männen idag och att det inte är något som kommer gå att ändra på.

Under intervjun med de anställda på MVIWANYA diskuterar de anställda hur de tror och hoppas att organisationen kommer se ut i framtiden. De vill bl.a. anställa kvinnliga kollegor, idag är det bara män som är anställda och jobbar för organisationen.

I rapporten *Gender equality in human advisory services* skrivs det att det kan vara strategiskt viktigt att ha en kvinna som representerar organisationen och som då även talar med de kvinnliga bönderna. Detta för att undvika maktspel som omedvetet kan uppstå mellan kvinnor och män (Chipeta, 2013:6). Samtidigt är det viktigt att inse att ett jämnt antal kvinnor och män inte automatiskt betyder att det blir jämställt.

Detta har jag delvis märkt under mina intervjuer att vissa bondegrupper utgår ifrån. Chipeta (2013) menar att det är maktförhållanden som spelar roll, inte antalet människor.

Sen (1987) diskuterar *outside earnings* och hur det kan ge kvinnan ökade möjligheter att bidra ekonomiskt och även öka sitt inflytande i hushållet. Med detta menas olika slags sysslor som båda könen kan arbeta med utanför hemmen, men som hittills mest bedrivs av männen. Det handlar exempelvis om att ta anställning någonstans eller att sälja grödor och boskap på en marknad. Men även att ha möjlighet att organisera sig i olika slags grupper. En fokusgrupp sade till exempel att kvinnor tidigare inte hade varit tillåtna att organisera sig i grupper och att det först i samband med MVIWANYA blev tillåtet. I takt med att flera hushåll går med i olika icke statliga organisationer och andra slags organisationer där både kvinnor och män kan få utbildning ökar även möjligheterna att kunna utveckla de småskaliga jordbruken (Sen, 1987).

Majoriteten tycker att barnens framtid ser ljusare ut än vad den gjorde när intervjupersonerna själva var barn. Detta beror till stor del på ett förbättrat skolsystem. Det finns idag fler skolor i Rorya och barnen är dessutom i en mer lämplig ålder när de börjar gå i skolan idag. Det är nu ett mer jämnt antal flickor och pojkar i varje klass. Detta i kombination med att det nu är olagligt att gifta sig innan 18 års ålder säger mina intervjupersoner har bidragit till att fler flickor går i skolan och får utbildning. Ett annat ämne som diskuterades i flera av fokusgrupperna var i vilken omfattning globaliseringen spelade in i synen på framtiden.

Today kids just want to watch TV and dance, not go to school. We think it's because of the globalization (medelålders kvinna i fokusgrupp).

Majoriteten höll med om att globaliseringen ledde till ett bättre samhälle eftersom barnen och vuxna nu hade möjlighet att lära sig och få information genom nya källor som exempelvis TV och radio.

Det fanns även en del, som citatet ovan visar, inte tyckte att globalisering leder till något bra, utan snarare hämmar barnens utveckling och framtid. Trots att det är två helt skilda platser är likheten med västvärlden i detta citat påtaglig. Även om det i exempelvis Sverige inte är just att dansa utan istället kanske är datorspel som är en oroande faktor för många föräldrar.

De flesta har med andra ord en ljus bild av framtiden med bättre utbildning och ett mer jämställt samhälle där kvinnor och män kan ta lika stor plats. Men vägen dit är lång och det finns mycket att arbeta med och utveckla. Flera i fokusgrupper nämner att de vill ha en förbättrad levnadsstandard, infrastruktur, sjukvård och ett mer hållbart jordbruk. Deltagarna vill vidare lära sig mer om bl.a. nya jordbrukstekniker och biodling. Att lära sig mer om jämställdhetsfrågor är inget som nämns. Två av de intervjuade grupperna som inte haft föreläsning om jämställdhet visste inte vad ordet jämställdhet betydde och fick det förklarat av tolkarna.

SLUTORD

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur MVIWANYA, en lokal icke statlig organisation, arbetar med jämställdhetsfrågor och hur de implementeras av organisationens medlemmar. Frågeställningarna är således; Vilka förändringar som skett rörande jämställdhet, varför bönderna har valt att ändra på sina traditioner och vanor, vilka effekter förändringarna lett till samt vilka hinder som finns kvar för ett mer jämställt hushåll. I min analys har det framkommit att organisationens arbete kring jämställdhetsfrågor har lett till förändringar. Detta sker genom att MVIWANYA anordnar föreläsningar om jämställdhet eftersom många av de småskaliga bönderna inte har varit i kontakt med det innan medlemskapet. Organisationen erbjuder även utbildningar inom alla de ämnen MVIWANYA har som huvudområden, utbildningarna diskriminerar inte något av könen. De största förändringarna rörande jämställdhet bland de småskaliga bönderna har skett i form av omfördelning av genuspraktiker, vem som gör vad är i många hushåll inte lika uppdelat längre. Detta har i sin tur lett till en tidseffektivisering och då även utveckling av många småskaliga jordbruk. Effekterna av detta kan vidare leda till en inkomsthöjning i jordbruket och även förbättrade levnadsförhållanden för familjer. Kvinnans förhandlingsposition och självständighet i hushållet har på många vis ökat, bl.a. till följd av VSLA grupperna. Effekten av att fler småskaliga bönder börjar se de positiva resultat ett mer jämställt samhälle ger, tror jag på sikt kan vara början till en förändring av en del av de genusnormer som finns i Rorya. Detta är en anledning till att medlemmarna väljer att frångå sina traditioner och ta till sig av de MVIWANYA lär ut.

Trots organisationens arbete med omfördelning av arbetssysslor är det fortfarande en övervägande del av de intervjuade som säger att det är kvinnans ansvar att ta hand om hushåll, barnpassning och matlagning. Männen har fortfarande ansvaret för husbygge och ekonomin som bl.a. innefattar boskapsförsäljning. Hinder i utvecklingen form av traditioner och vanor bland medlemmarna är ett problem som kräver fortsatt arbete.

Andra hinder som motverkar ett mer jämställt samhälle kom fram under intervjuerna. *"MVIWANYA is trying to destroy our traditions"*. Citatet är från en av de anställda på organisationen. Han återberättar vad de fått höra från vissa medlemmar, i synnerhet män, som motsätter sig de MVIWANYA lär ut. En annan anställd säger att: *"It is difficult to reach all farmers in the area"*. Idag finns det många hushåll med småskaliga bönder utan anknytning till MVIWANYA eller någon annan organisation och det är dessa det är svårast att nå ut till för att skapa förändring.

Föreläsningar som organisationen håller om jämställdhetsfrågor är inte de som har gjort störst skillnad i hushållen. Jämförelser mellan grupper som deltagit på dessa föreläsningar och de som inte har gjort det visar att detta inte har lett till någon större förändring. Det är istället MVIWANYAS sätt att ge båda könen möjlighet att gå samma utbildningar om hållbart jordbruk och klimatförändringar etc. som har lett till störst förändring.

Antagligen på grund av att både männen och kvinnorna då får en mer jämlik kunskapsnivå som bl.a. kan vara till fördel vid olika diskussioner och tagande av beslut i hushållet. Samt att männen och kvinnorna lär sig att utföra arbetssysslor de i vanliga fall inte brukar ägna någon tid åt. Att andra utanför hushållet ser positiva resultat av dessa ändringar får säkerligen effekten att ett nytt tänk sprider sig. Detta är vad jag tror och inget konstaterande. Samtidigt ska nämnas att föreläsningarna om jämställdhet inte är i onödan. Även om det inte märktes tydligt i svaren under intervjuerna tror jag ändå dessa föreläsningar kan ha sått ett frö till att tänka och resonera på ett något annorlunda sätt i många hushåll, jämfört med tidigare. Det går redan att se en skillnad i fördelningen av arbetssysslor och det är antagligen där förändring först börjar ske. Även om arbetet kring ett jämställt samhälle i Rorya distriktet är långt ifrån färdigt, har MVIWANYA hjälpt många småskaliga bönder att se möjligheter med ett mer jämställt hushåll och fått flera att börja tänka på ett lite nytt sätt.

Praktikerna bland de småskaliga bönderna har ändrats till viss del - därför är det inte otroligt att även normerna kommer att ändras på längre sikt, eftersom de tenderar att svara på förändringar som sker i praktikerna. Precis som Agarwal skriver är normer inte något oföränderligt, utan de är öppna för förhandling och förändring (Agarwal, 1997:18f). Genom den kollektiva handling som bedrivs inom MVIWANYA och den gruppsolidaritet som finns tror jag, precis som Agrawal, positiv normförändring är möjligt i alla samhällen, även i Rorya distriktet.

REFERENSLISTA

Litteratur

Agarwal, Bina, 1997: *“Bargaining” and gender relations: Within and beyond the household*, *Feminist economics*, number 3, Institute of economic growth, University of Delhi.

Bourdieu, Pierre. 1977: *An Outline of the Theory of Practice*, Cambridge, Cambridge University Press.

Chambers, Robert 1997: *Whose reality counts?*, ITDG publishing.

Chant, Sylvia, 2006: *Re-thinking the “feminization of poverty” in relation to aggregate gender indices*, *Journal of human development*, Vol 7, number 2, United Nations Development Programme, London school of economics, Department of geography and environment.

Foeken, Dick, Sofer, Michael, Mlozi, Malongo, 2004: *Urban agriculture in Tanzania: issues of sustainability*, Leiden, African studies centre.

Jackson, Cecile, 1998: *Women and poverty or gender and well-being*, *Journal of international affairs*, number 1, The trustees of Columbia, University in the city of New York.

Kvale, Steinar & Brinkmann 2009: *Den kvalitative forskningsintervjuen*, Danmark, Studentlitteratur.

Moser, Caroline, 1989: *Gender planning in the third world: Meeting practical and strategic gender needs*, *World development* Vol 17, London school of economics and political science, Great Britain, Pergamon press plc.

Schuler, Sidney R, Rottach, Elisabeth, Mukiri, Peninah, 2011: *Gender norms and family planning decision-making in Tanzania: a qualitative study*, *Journal of public health in Africa*, Vol 2:e25, Academy for educational development, Washington DC, USA, Synovate Tanzania, Dar Es Salaam, Tanzania.

Sen, Amartya, 1987: *Gender and cooperative conflicts*, Drummond professor of political economy Oxford research advisory, Helsinki, World institute for development economics research.

Thurén, Torsten, 2007: *Vetenskapsteori för nybörjare, 2:a upplagan*, Malmö, Liber.

Teorell, Jan & Svensson, Torsten 2012: *Att fråga och att svara*, Malmö, Liber.

Vetenskapsrådet, 2002: *Forskningsetiska principer, inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

MVIWANYA, *historical background*, rapport utgiven av MVIWANYA.

Internet

A village savings and loans association, 2014-05-15: *About Us*, <http://www.vsla.net/aboutus/vslmodel>.

Chipeta, Sanne, 2013: *Gender equality in rural advisory services*, A GFRAS working group, concept note, http://agrilinks.org/sites/default/files/resource/files/GFRAS%202012_11%20Concept%20Note%20-%20Gender%20Equality%20in%20RAS.pdf.

Dr. Sarwatt, Sebastian, Dt. Mollel, Esther, 2006, *Country pasture/forage resource profiles*, The United Republic of Tanzania, FAO, http://www.fao.org/ag/AGP/AGPC/doc/Counprof/PDF%20files/Tanzania_English.pdf.

Food and agriculture organization of the United Nations, The state of food and agriculture, 2010-2011, 2011: *Women in agriculture, closing the gender gap for development*, Rome,
<http://www.fao.org/docrep/013/i2050e/i2050e.pdf>.

Ministry of community development gender and children, The United Republic of Tanzania, 2014-05-08: *National strategy for gender development*,
http://www.mcdgc.go.tz/data/Tanzania__National_Strategy_for_Gender_Development.pdf.

Nationalencyklopedin, 2014-05-20: *Jämställdhet*,
<http://www.ne.se/j%C3%A4mst%C3%A4lldhet>.

National sample census of agriculture 2007/2008, 2012: *Volume VT: Regional report: Mara region*, HarvestChoice,
http://harvestchoice.org/sites/default/files/downloads/publications/Tanzania_2007-8_Vol_5t.pdf.

Okali, Christine, 2012: *Gender analysis: Engaging with rural development and agricultural policy processes*, Future agricultures, working paper 026,
http://mobile.opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/2318/FAC_Working_Paper_026.pdf?sequence=1.

The United Nations population fund, 2014-05-18: *Gender equality*,
<http://www.unfpa.org/gender/empowerment.htm>.

Wikipedia, 2014-05-25: *Regions of Tanzania*,
http://en.wikipedia.org/wiki/File:Regions_of_Tanzania_sw.svg#file.

Vi-Skogen, 2014-05-15: *Om oss*, <http://www.viskogen.se/om-oss/>.

Vi-Skogen, 2014: *Agroforestry-så fungerar det*, 2014-05-18,
<http://www.viskogen.se/vad-vi-gor/vart-bistandsarbete/agroforestry-sa-fungerar-det/>.

Vi-Skogen, 2013: *Där träd växer, växer också människor*, 2014-05-15,
<http://www.viskogen.se/blog/blogg/dar-trad-vaxer-vaxer-ocksa-manniskor/>.

APPENDIX

Nedan bifogar jag mina intervjufrågor som samtliga fokusgrupper fick svara på. Vissa frågor togs bort när jag märkte att frågan inte passade för den intervjuade fokusgruppen.

På frågorna det står **women and men** framför bad jag kvinnorna i fokusgruppen svara först och männen fick sedan fylla i. På frågorna där det står endast **women** eller **men** var det ett av könen som skulle svara.

Frågorna som det står **both** innan fick både könen svara på.

1. **(Women and men)** Can you describe your typical day?
2. **(Women)** Does your day look different today compared to before you joined MVIWANYA?
3. **(Women)** Do you feel that you have more influence over your day-to-day life today?
4. **(Women and men)** How would you describe a good woman/man?
How is she/he, what is her/his roles and responsibilities?
5. **(Women and men)** What comes to mind when you think about gender equality? Is it good or bad etc?

6. **(Women and men)** Do you think you will ever achieve gender equality in Tanzania?
7. **(Women)** Is there an activity or something that commonly only men do that you would like to do?
8. **(Women and men)** Do you think your daughters and sons have the same opportunities in regards to education, job opportunities and life choices?
9. **(Both)** What is the general age for men and women when they get married and have children?
10. **(Men)** Do you think women are more equal/have more influence over decision-making and the household etc, today than before you joined MVIWANYA?
11. **(Both)** Do you think MVIWANYA work with gender equality in a good and effective way? Or could they do something differently?
12. **(Women)** Does the future for the children of today look brighter than it did when you were a child?
13. **(Both)** What changes would you like to see in the community for the future?